

Celem omawianej pracy jest ukazanie drogi prowadzącej od podpisania do ratyfikacji konkordatu, z uwzględnieniem szczegółowych meandrów bezprecedensowej procedury ratyfikacyjnej (s. 12). Autor skrupulatnie przedstawiając trwającą cztery lata i sześć miesięcy, naznaczoną wieloma przeciwnościami, drogę do ratyfikacji konkordatu podzielił na osiem etapów, które odpowiadają kolejnym rozdziałom książki: I. *Droga do zawarcia konkordatu*; II. *Drastyczne wstrzymanie procedury ratyfikacyjnej*; III. *Nieparlamentarna gra na zwłokę*; IV. *Próby przetłumaczenia impasu i dalszy zastój*; V. *Od umiarkowanego optymizmu do głębokiego rozczarowania*, VI. *Nowe okoliczności*; VII. *Ustawy okołokonkordatowe przed konkordatem?*; VIII. *Ku ratyfikacji*.

Ks. prof. W. Góralski opisuje w sposób szczegółowy przebieg wydarzeń, których był świadkiem początkowo jako negocjator, a następnie jako bystry obserwator. Na podstawie informacji zawartych w publikacjach prasowych ukazał on wszystkie kluczowe problemy związane z upokarzającym dla Kościoła i Narodu odwlekaniami ratyfikacji konkordatu, o których prezydent RP Lech Wałęsa powiedział: „Wstydzę się, że coś takiego dzieje się w kraju Papieża” (s. 56).

Autor, mimo iż nie korzystał z „Biuletynu Sejmowego”, uwzględnił dokumenty mające decydujący wpływ na przebieg procesu ratyfikacyjnego, jakimi są oświadczenia i deklaracje obu układających się Stron (s. 79, 91 i 104).

Do pracy Autor dołączył cztery aneksy: 1. Tekst konkordatu polskiego z 28 VII 1993 w językach polskim i włoskim; 2. Ustawę ratyfikacyjną z 8 I 1998 r.; 3. Ustawę z dnia 26 czerwca 1997 r. o finansowaniu Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie z budżetu państwa oraz 4. Kalendarium wydarzeń i prac związanych z zawarciem i ratyfikacją konkordatu.

Książkę *Konkordat polski* ks. prof. W. Góralskiego należy przyjąć z dużym uznaniem dla erudycji prawniczej Autora i z nadzieją, iż praca ta przyczyni się do zrozumienia obiektywnej prawdy o konkordacie na etapie jego powstawania i przebiegu procesu legislacyjnego. Publikacja ta stanowi wielką pomoc dla ustalenia znaczenia norm wpisanych do konkordatu przy użyciu wykładni historycznej.

Ks. Mirosław Sitarz

Ks. Józef K r ę t o s z, *Archidiecezja lwowska obrządku łacińskiego w okresie józefinizmu (1772-1815)*, Katowice: Księgarnia św. Jacka 1996, ss. 367.

Druga chronologicznie co do powstania metropolia łacińska w Polsce pełniła na swoim terytorium chlubną rolę pomimo wielu przeciwności i trudności. Archidiecezja lwowska wychowywała Kościołowi lud wierzący, miłujący Boga i zachowujący jedność z Ojcem Świętym. Pomimo iż była narażona na splot najróżniejszych trudności i tarć wyznaniowych, walk narodowościowych, najazdów nieprzyjacielskich

i wyniszczeń pogańskich, to zawsze pozostała wierna Kościołowi katolickiemu. Na kartach historii notuje się ogrom cierpienia i heroizmu. W takich uwarunkowaniach historycznych kształtowały się struktury terytorialne archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego.

Nakładem Wydawnictwa Księgarni św. Jacka w Katowicach ukazała się obszerna monografia, która przybliży czytelnikowi dzieje archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego po rozbiorach w latach 1772-1815. Okres ten przypadł na szczyt rządów cesarza Józefa II (1780-1790). Archidiecezja przeżyła wówczas radykalne zmiany zarówno pod względem terytorialnym, jak i struktur organizacyjnych, które utrudniały niekiedy dobre funkcjonowanie duszpasterstwa.

Autor już wcześniej zajmował się opracowaniem działalności struktur organizacyjnych archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego, od jej założenia aż do rozbiorów. Obecna praca jest więc kontynuacją badań nad ustrojem centralnych struktur archidiecezjalnych.

Książka ks. J. Krętosza jest opatrzona wstępem autora (s. 13-18), w którym wyjaśnia główne cele badawcze, wyszczególnia bogatą literaturę przedmiotu, zwłaszcza niemieckojęzyczną. Ponadto autor skrupulatnie omówił bogatą bazę źródłową, którą stanowią materiały z różnych archiwów.

Całość pracy składa się z dziewięciu rozdziałów, nie licząc Spisu treści (s. 5-12), podanego w trzech językach obcych, podobnie jak Zakończenie, Wykazu skrótów (s. 310-311), Bibliografii (s. 312-332), Indeksu osobowego (s. 333-348), Indeksu nazw miejscowości (s. 349-364) i map (s. 365-367) oraz efektownego Zakończenia w kilku językach obcych (s. 297-309).

W pierwszym rozdziale zostały przedstawione podstawy materialno-prawne archidiecezji (s. 19-38), omówiono uwarunkowania polityczne w relacjach Kościoła i państwa austriackiego, uwarunkowania polityczne w okresie od konferencji barskiej i rozbioru Polski w 1772 roku. Następnie wydarzenia związane z podziałem administracyjnym Galicji i równoległe zmiany terytorium granic archidiecezji oraz problematykę związaną z dobrami materialnymi arcybiskupstwa.

W treści drugiego rozdziału zaprezentowano archidiecezję w relacjach związanych z Kościołem powszechnym (s. 39-57). W ramach tego rozdziału zarysowano stosunki ze Stolicą Apostolską, miejsce archidiecezji w metropolii, wypełnianie zadań arcybiskupów jako metropolitów oraz kontakty z innymi obrządkami katolickimi, ich wzajemną zależność i współpracę na szczeblu centralnym i na polu duszpasterstwa parafialnego.

W trzecim rozdziale ukazano centralne struktury i wypełniane przez nie funkcje w archidiecezji (s. 58-97). To zagadnienie omawia funkcjonujące urzędy w archidiecezji, takie jak: arcybiskup ordynariusz, biskup pomocniczy, administratorzy *sede vacante* oraz kolegialne struktury, takie jak konsystorz generalny, kapituła katedralna i synody diecezjalne.

Czwarty rozdział pracy jest poświęcony miastu stołecznemu archidiecezji (s. 98-113). W tej części opracowania znajdują się wiadomości na temat katedry, kościołów parafialnych i wykonywania przez nie pracy duszpasterskiej.

Kolejny, piąty, rozdział traktuje o zmianach organizacji terytorialnej (s. 114-141). W tej części ukazana jest zasadnicza zmiana, jaka zaszła podczas wcielenia archi-

diecezji w granice Galicji. Dokonano zmian struktur organizacji terytorialnej, zanikły niektóre instytucje, zmiana sieci dekanalnej i parafialnej oraz włączenie Bukowiny w skład terytorium archidiecezjalnego.

Następny, szósty, rozdział koncentruje się na sprawach pastoralnych, omawiając problemy związane z duchowieństwem i posługiwaniem na parafiach (s. 142-177). Omówiono sprawę formacji kapłańskiej, łącznie z utworzeniem generalnego seminarium. Zagadnienia te obejmują również problematykę duchowieństwa zakonnego pracującego w duszpasterstwie.

Sprawa parafii i jej duszpasterskich funkcji to kolejny, siódmy, rozdział monografii (s. 178-279), który ukazuje bazę materialną oraz służbę Bożą z różnymi formami duszpasterstwa. Podsumowaniem tego rozdziału jest ukazanie kontekstu demograficznego i narodowościowego na podstawie statystyk tego terytorium.

Przedostatni, ósmy, rozdział ukazuje troskę o kulturę duchową (s. 228-259) jako jedno z istotnych zadań Kościoła. Przedstawiono pracę bractw religijnych i ich likwidację oraz szkolnictwo i opiekę społeczną.

Ostatni, dziewiąty, rozdział monografii ukazuje przemiany, jakie zaszły w życiu zakonów męskich i żeńskich (s. 260-296). Ostatni paragraf tego rozdziału potraktowany jest jako podsumowanie zagadnienia józefińskiej polityki państwa wobec zakonów.

Niewątpliwie do walorów tej publikacji można zaliczyć wykorzystane podstawowe źródła archiwalne, w większości napisane w języku łacińskim i niemieckim. Treść monografii została przekazana przez Autora w sposób interesujący, językiem zrozumiałym dla każdego czytelnika. Książka ukazująca dzieje archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego w latach 1772-1815 została oparta na bardzo dobrym materiale źródłowym, wykorzystano rękopisy, jak i starodruki. Można przyjąć, że uwzględniono w sposób wyczerpujący fachową literaturę przedmiotu.

Pomimo tak licznych zalet w publikacji wystąpiły drobne błędy drukarskie, które warto skorygować przy następnych wydaniach, np. s. 16 – Ullman (Praca Ulmana o tym samym tytule znajduje się w bibliotece seminaryjnej w Przemyślu, Jarosław 1945); s. 59 – Ogońszyk.

Wskazane niedokładności w żaden sposób nie umniejszają w niczym walorów całej publikacji. Stanowi ona dobrą pomoc w zapoznaniu się z historią archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego w okresie józefinizmu, jednocześnie wypełnia lukę w opracowaniach historii tej archidiecezji. Z pewnością walorem tej publikacji jest to, że Autor przy omawianiu poszczególnych zagadnień czy instytucji wyciągnął wnioski i dodał własne spostrzeżenia.

Zamierzenie Autora, polegające na ukazaniu wpływu józefińskiej polityki państwa na funkcjonowanie Kościoła w archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego w latach 1772-1815, zostało przeprowadzone. Odkrywanie nowych źródeł i ukazywanie dalszych losów archidiecezji *semper fidelis* pozostaje nadal jako zadanie dla badaczy.

Ks. Stanisław Tymosz